

Хромушина Л.А.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми, Україна*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ

Перебіг економічних глобалізаційних процесів, сучасний стан вітчизняної економіки зумовлюють об'єктивність формування висновку про те, що умови невизначеності постійно генерують ті або інші ризики, які стали звичайним та постійним чинником будь-якої діяльності, насамперед, економічної, і можуть зумовити кризовий стан підприємства.

Ризиковість є невід'ємною складовою підприємницької діяльності, при цьому невизначеність розглядається як первинне явище, а ризик – як вторинне. Відтак, чим більший рівень невизначеності при прийнятті управлінських рішень, тим більший ступінь ризику. Усунути взагалі ризики з діяльності господарюючих суб'єктів неможливо, оскільки вони є елементом об'єктивної реальності. Ключова відмінність між ризиком та невизначеністю полягає у можливості їх вимірювання та оцінки, оскільки невизначеність неможливо виміряти, водночас ризик можна оцінити. Отже, на відміну від невизначеності, ризиками можна і необхідно управляти.

За етимологією слово «ризик» (англ. *risk*) означає усвідомлення можливості небезпеки у різних сферах соціально-економічної діяльності та буття. З ризиком пов'язані практично усі дії людини, а його наявність зумовлена ситуацією невизначеності очікуваного результату від прийняття певного рішення. Отже, ризик існує там, де неможливо стовідсотково передбачити результат, тобто стан невизначеності. Водночас, поряд з наявністю певного виду небезпеки, поняття «ризик» передбачає можливість отримання альтернативи, наприклад, отримання певної вигоди (або винагороди, виграшу) як альтернативний варіант до втрат (або збитків). Тобто можна визначити, що ризик – це вибір одного з альтернативних варіантів прийняття рішення за умов невизначеності в надії на отримання вигоди з одночасним усвідомленням можливості втрат. На підтвердження цього наведемо висловлювання П. Друкера, видатного теоретика менеджменту: «Коли ви бачите успішний бізнес, це означає, що хтось колись прийняв сміливе рішення» [2].

Можна вважати класикою думку визнаного світом авторитету у галузі управління ризиками, американського економіста Т. Стюарта, який зазначив, що: «... відразу погодимося з тим, що ризик – це добре. Суть ризик-менеджменту полягає не в усуненні ризику, оскільки тоді зникне винагорода, а в управлінні ним. Треба визначити, коли можна ризикувати, а коли взагалі цього робити не варто» [1, с. 129].

Загальновідомо, що за можливим фінансовим результатом розрізняють «чисті» і спекулятивні ризики. «Чисті» ризики передбачають можливість одержання збитку або нульового результату (природні, екологічні, політичні, транспортні і частина комерційних ризиків). Спекулятивні ризики проявляються в тому, що існує рівнозначна ймовірна можливість зазнати збитків або отримати прибуток.

Діяльність з управління ризиками або ризик-менеджмент розглядається у «Термінологічному словнику з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції» як система управління ризиками, яка охоплює стратегію та тактику управління, спрямовані на досягнення основних цілей бізнесу. Дієвий ризик-менеджмент охоплює: систему управління; систему ідентифікації та вимірювання; систему супроводу (моніторингу та контролю) [3, с. 590].

Управління ризиками забезпечується наявністю низки дієвих методів, що найчастіше застосовуються у певній їх комбінації. Зазвичай, виділяють такі поширені методи управління ризиками: уникнення ризиків або повна відмова від них; прийняття ризиків на себе;

запобігання збиткам; зменшення розміру збитків; страхування; самострахування; передача ризиків.

Ризик-менеджмент передбачає створення необхідної відповідної культури та інфраструктури бізнесу з метою: встановлення причин і основних факторів виникнення ризиків; ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків; прийняття відповідних рішень на основі проведеної оцінки; розробка антикризових управлінських дій; зниження ризику до прийняттого рівня; організації виконання розробленої програми; контролю за виконанням запланованих дій; аналізу та оцінки наслідків прийняття ризикового рішення [4, с. 47].

На сьогодні у наукових колах сформувалися основні три підходи до розуміння особливостей ризик-менеджменту: комплексний, фрагментарний, інтегрований [5]. Є очевидним, що найбільш всебічною та такою, що найкраще відповідає сучасному економічному розвитку, є інтегрована концепція, яка розглядає управління ризиками як складовий (інтегрований) елемент загальної системи управління підприємством, що сприятиме забезпеченню ефективності рішень та дій з метою уникнення негативних ризиків. Крім того, даний підхід розглядає ризик-менеджмент як джерело створення конкурентних переваг, а також передбачає, що процеси управління ризиками координує вище керівництво і процес управління ризиками має відбуватися безперервно.

Дійсність показує, що досвід управління ризиками вітчизняними підприємствами, особливо на основі застосування міжнародних стандартів, практично відсутній. По-перше, відсутні уніфіковані методологічні підходи до ризик-менеджменту. По-друге, топ-менеджмент зазвичай вбачає в управлінні ризиками потребу у зайвих витратах без отримання явної вигоди. Такий стан зумовлено низкою факторів, основними з яких є: відсутність усталених традицій управління ризиками; низький рівень поінформованості суб'єктів управління про ризик-менеджмент; недостатня кваліфікація менеджерів; не сформованість нормативного забезпечення. З метою послаблення впливу цих факторів в управлінську діяльність вітчизняних підприємств необхідно впроваджувати міжнародні стандарти ризик-менеджменту. Активному впровадженню та використанню міжнародних стандартів посприє створення в Україні професійної асоціації або спілки з питань управління ризиками з подальшим вступом такого професійного об'єднання до Федерації європейських асоціацій ризик-менеджменту (FERMA).

Таким чином, динамічні ринкові умови та ризикогенне оточуюче середовище зумовлюють необхідність розв'язання проблем запобігання та мінімізації ризиків у діяльності економічних суб'єктів на основі формування та активного впровадження дієвої підсистеми управління ризиками в системі сучасного загального менеджменту.

Список літератури

1. Ананьєва Ю. В. Управління фінансовими ризиками – фактор стійкого розвитку підприємства реального сектору економіки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2020. № 16(44). С. 127–135.
2. BIZUA. 18 цитат відомих людей про ризиковані рішення. URL: <https://bizua.org/673/18-citat-vidomix-lyudej-pro-rizikovani-rishennya> (дата звернення: 22.04.21).
3. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А. Г. та ін. Київ : Ваіте, 2018. 826 с.
4. Троц І. В. Управління ризиками на підприємстві та шляхи їх нейтралізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. № 2, Т. 1. С. 46–51.
5. Сиволап Л. А. Особливості ризик-менеджменту на сучасних підприємствах. *Світ економічної науки : Економічні наукові Інтернет-конференції*. Вип. 20 (20.02.2020). URL: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/3365/> (дата звернення: 17.04.2021).